

LA COLÒNIA D'ARDÈIDS DE LES ILLES MEDES: ALGUNS ASPECTES DE LA SEVA BIOLOGIA

Introducció

Les illes Medes són mundialment conegudes per la riquesa del seu fons marí, que actualment està protegit per la importància de la seva flora i fauna subaquàtiques. La part emergida, en canvi, no està protegida, tot i que hi hien espècies d'aus força importants, com és el corb marí emplomallat (*Phalacrocorax aristotelis*), el duc (*Bubo bubo*) i la colònia d'ardèids. La colònia d'ardèids de les illes Medes està instal·lada a la Meda Gran des de l'any 1982, i ha anat creixent any rera any (Fortià i Hontangas, 1993). Actualment està formada per tres espècies, totes protegides per la llei: l'esplugabous (*Bubulcus ibis*), el martinet blanc (*Egretta garzetta*) i el martinet de nit (*Nycticorax nycticorax*). Aquestes aus, d'hàbits en general palustres però no marins, han trobat un bon refugi per niar en els arbres del vessant nord-occidental de l'illa, i van a cercar l'aliment en successius viatges a la costa adjacent. També s'hi troba a les Medes una important població de Gavià de Potes Grogues (*Larus cachinnans*), que durant l'any 1993 ha niat en l'extraordinari nombre de 14.000 parelles (Bosch et al., 1994).

Durant l'any 1993 es va efectuar un estudi dels paràmetres biològics bàsics del funcionament de reproducció de la colònia d'ardèids, del qual es presenta un resum en aquest escrit. L'estudi ha estat realitzat per la institució "Museu del Montgrí i del Baix Ter" (Torroella de Montgrí), amb la col·laboració de la Universitat de Barcelona, i subvencionat per un ajut ACOM (Ajut d'Abast Comarcal) de la CIRIT (Generalitat de Catalunya). Un cop acabat l'estudi, es va redactar una memòria (Pedrocchi, 1994) on figuren tots els resultats obtinguts, i el Museu de Torroella disposa d'un exemplar d'aquest document.

Descripció d'espècies

Esplugabous (*Bubulcus ibis*)

Ocell de 51 cm. De lluny es veu blanc. És lleugerament més petit que el Martinet Blanc, si bé és més rabassut i de coll més gruixut i curt. El seu contorn és menys estilitzat. De prop es distingeix pels llargs plomalls ocracis al cap, pit i mantell.

A l'hivern aquesta coloració esdevé pàl·lida. Quan cria té el bec groc amb la base vermella i les potes vermelloses; a l'hivern, el bec és groguenc i les potes fosques.

Martinet Blanc (*Egretta garzetta*)

Ocell de 56 cm. És un petit ardèid de color blanc de neu, de bec llarg, gràcil i negre, potes negres i peus grocs, que es veuen bé quan vola. Els peus es tornen vermellosos a la primavera. A l'època de cria els adults tenen un plomall llarg i penjant, i unes plomes despentinades i allargades al dors. La silueta d'aquest ocell és allargada i estilitzada, a diferència de l'esplugabous.

Martinet de Nit (*Nycticorax nycticorax*)

Ocell de 61 cm. És l'ardèid més gran que nia a les illes Medes. És un ardèid rabassut i de potes curtes. L'adult té el dors negre i la part de sota pàl·lida, el cap negre, una llarga cresta blanca i penjant, els ulls vermells grans i el bec robust. Les potes són groguenques, d'un vermell apagat a l'època de cria. Quan vola les ales grises són fàcilment distingibles. Els joves són de color marró fosc, pigallat de blanc. A diferència de les altres dues espècies, d'hàbits diürns, el martinet de nit és un ocell nocturn-crepuscular, i per tant més difícil de veure.

Població reproductora

El total de nius comptabilitzats durant la temporada de cria de l'any 1993 és de 929, que representa un augment del 32.83% respecte de l'any 1992 (Bosch et al, 1993). A la Taula 1 es representen els resultats dels censos efectuats durant els darrers anys. Fortià i Hontangas (1993) obtenen valors més baixos del nombre de nius, perquè la metodologia que empren no permet detectar-los tots, donades les dimensions de l'actual colònia.

Taula 1. Nombre de nius de cada espècie durant les temporades 1992, 1993 i 1994 a la colònia d'ardèids de les illes Medes.

ANY	B.ibis	N.nycticorax	E.garzetta	Indet.	Total
1992	440	114	42	28	624
1993	662	93	66	108	929
1994	697	55	82	36	870

Aquests resultats mostren un espectacular augment de l'esplugabous, i també un increment considerable del martinet blanc. Ambdues espècies són conegudes actualment com a espècies en expansió, especialment pel que fa a l'esplugabous. D'altra banda, el martinet de nit sembla ser que ha sofert una petita davallada.



Esplugabous

Substrat de la colònia

La colònia d'ardèids de les illes Medes s'assenta en estructures vegetals de tipus arbori, o fins i tot de caire arbustiu. Tots els nius s'assenten sobre ullastre (*Olea europaea* var. *sylvestris*), figuera (*Ficus carica*) i garrofer (*Ceratonia siliqua*). Tots aquests arbres creixen només al vessant nord-occidental de la Meda Gran, i hi són especialment abundants l'ullastre i la figuera. Una altra espècie abundant és l'aïllant (*Ailanthus altissima*), però no sembla un bon suport ja que no és emprat per cap ocell a l'hora de construir el niu. El garrofer, que és molt escàs (només un parell d'arbres), sí que és aprofitat per niar.

Importància a Catalunya

Per avaluar la importància de la colònia d'ardèids de les illes Medes dintre del territori català, s'ha d'efectuar una comparació del nombre d'efectius reproductors amb d'altres àrees de cria. A la Taula 2 es mostra la situació de les tres espècies d'ardèids que nien a les Medes, a les diferents

localitats de reproducció de Catalunya. Segons aquestes dades, en part extretes de Bosch et al. (1993), la colònia de les Medes d'aquestes tres espècies, totes protegides, esdevé la més important darrera de les poblacions del Delta de l'Ebre. La importància d'aquesta colònia al Baix Empordà, doncs, queda ben patent. L'esplugabous, tot i la seva recent i àmplia extensió, continua essent una espècie beneficiosa per a l'home, donada la seva dieta bàsicament insectívora, i que aprofita moltes larves i micromamífers que es crien als camps de conreu.

Taula 2. Nombre de parelles nidificants d'esplugabous, martinet de nit i martinet blanc a les principals colònies d'ardèids de Catalunya.

Principals àrees de cria dels ardèids de les Medes a Catalunya

Espècie	Illes Medes (1993)	Delta Llobr. (1989)	Delta Ebre (1990)	Segrià (1990)
B.ibis	662	0	2582	≤137?
N.nycticorax	93	0	149	≤46?
E.garzetta	66	8?	1025	≤50?

Fenologia migratòria

Durant la segona quinzena de **març** arriben els primers ocells a la colònia de les Medes (esplugabous i martinets blancs). Els esplugabous arriben en estols acompanyats d'algun martinet blanc, i usen els arbres de la colònia com a indret de repòs nocturn. El martinet de nit, de comportament nocturn/crepuscular i de plomatge fosc, es fa difícilment detectable, tot i que nia abans que les altres dues espècies.

Durant la primera quinzena d'**abril**, els estols d'ardèids ja romanen a la zona de la colònia fins i tot durant les hores del dia. Encara no formen nius, per això. Podria ser el moment de l'establiment de territoris per part dels mascles, just quan estan a l'espera de les femelles per realitzar la seducció nupcial (comportament descrit en Voisin, 1991), i, alhora, van augmentant els efectius reproductors. En altres estudis sobre la Mediterrània (Cramp i Simmons, 1977), els mesos de març, abril i maig engloben el conjunt de moviments migratoris de l'esplugabous i, a partir del mes de maig, s'iniciaria la nidificació de forma clara.

A finals d'**abril** i principis de **maig** molts nius ja queden construïts i presenten ous. És el moment en què l'estació reproductora es manifesta amb tota la seva força.

Durant l'hivern no s'observa moviment d'ardèids a l'illa, o sigui que només la utilitzen com a refugi de reproducció.



Martinet de nit

Fenologia reproductiva

Els primers ous del martinet de nit apareixen a principis d'abril, i els primers polls neixen al cap de 21/23 dies, i començaran a volar a finals de maig. L'esplugabous i el martinet blanc, espècies diürnes que mostren hàbits reproductors similars, inicien les seves postes 15 dies més tard; els seus primers polls eclosionen durant la segona setmana de maig, i volen la segona de juny.

Mida i biometria de la posta

A les Medes, l'esplugabous i el martinet blanc fan postes de 3 i 4 ous normalment, encara que a vegades hem trobat postes de 2 i 5 ous. Els ous amiden, de mitjana, uns 4,5 cm de llarg per 3,3 d'ample, i pesen al voltant de 29 grams. El seu color és blanc-blavós uniforme, i no presenten mai cap taca. El martinet de nit fa els ous de color similar, si més no una mica més grans i normalment en nombre de tres.

Durant la incubació dels ous es combinen mascles i femelles en l'estada al niu, i normalment efectuen un sol relleu al dia. En el moment de néixer els polls, ambdós pares en tenen cura i, mentre l'un es queda al niu, l'altre creua el mar tot volant fins a les terres del Baix Empordà per a la recerca de menjar que després donarà als polls. A mesura que els polls van creixent, els viatges dels adults a la recerca de menjar es van incrementant.

Interacció amb els gavians

És en aquests viatges per sobre del mar quan, a vegades, els ardèids són perseguits o atacats pels gavians però, tot i ser un fet que existeix, s'ha de dir que té molt poca ocurrència segons les quantificacions que s'han realitzat durant l'estudi (Pedrocchi & Pedrocchi-Rius, ms). Però encara que pel global dels efectius reproductors de la colònia d'ardèids els gavians no han significat cap perill (la prova és que la colònia ha anat augmentant favorablement des de la seva aparició), a vegades poden atacar algun individu aïllat fins a abatre'l (Bosch et al., 1993).

On cerquen menjar

Els ocells que abandonen els nius dels arbres per cercar aliment, enfilen el vol directament cap als aiguamolls del Ter (Baix Empordà), volant cap a l'esquerra del massís del Montgrí, i en alguna ocasió cap als aiguamolls de



Martinet blanc

l'Alt Empordà, fot volant per sobre del mar a la dreta del massís del Montgrí. Els martinets blancs i de nit cerquen aliment als marges del riu Ter i en els arrossars del Baix Empordà. El martinet blanc freqüenta també els canals de reg on cerca peixos i granotes. L'esplugabous es troba també en aquests ambients, però el que més aprofita són els camps de conreu acabats de llaurar, a vegades seguint el treball de la maquinària agrícola, i les pastures on s'hi practica la ramaderia. És usual observar esplugabous entre ovelles o vaques, sovint a sobre del seus lloms.

A primeres hores del matí és quan més ocells adults abandonen la colònia per anar a cercar menjar a la costa, i es manté al llarg del dia un flux d'ocells que entren i surten de la colònia. A les hores de màxima calor és quan menys moviment es registra. Al vespre, hi ha una gran aflluència d'adults que tornen a la colònia.

Dieta

Les tres espècies d'ardèids de les Medes s'alimenten de la captura activa de preses animals. L'esplugabous és un caçador diürn, i preda sobretot sobre preses terrestres. El martinet blanc, també diürn, preda tant sobre preses terrestres com sobre preses aquàtiques. El martinet de nit és actiu durant el crepuscle i a la nit, i preda bàsicament sobre preses aquàtiques. Aconsegueixen les preses aquàtiques en rius, aiguamolls i arrossars. Per estudiar el que mengen aquests ocells, es van recollir els regurgitats, a vegades digerits, que els polls de la colònia efectuen davant la presència de l'investigador.

Quant al nombre de preses, doncs, l'esplugabous menja, per ordre d'importància: escarabats, mosques (adults i larves), llagostes, tísoretetes i aranyes, que són les preses més capturades (equivalen al 90.7% del nombre total de preses). Però, en transformar el nombre de preses en el seu valor en biomassa (pes), només representen un 14.4%, enfront dels ratolins, presents en bona part dels regurgitats analitzats, i que equivalen a un 81.7% de la biomassa total en pes sec (però només tenen un 2% de presència numèrica). Totes aquestes preses provenen principalment dels camps de conreu, per la qual cosa es pot afirmar que l'esplugabous és un bon ajut per a l'eliminació biològica d'insectes i ratolins perjudicials pels cultius.

El martinet blanc captura principalment insectes (49.5%) i crancs de riu americà (44%), i algun ratolí (6.5%). El martinet de nit captura crancs de riu americans (33.3%), peixos (29%), escarabats (20%), llagostes (6%), serps d'aigua (5%), granotes (4%) i algun ratolí (3%). Els martinets blancs, doncs, juntament amb els martinets de nit, poden esdevenir els depredadors naturals que acabin controlant la plaga de l'introduït cranc de

riu americà, tant nociu pels conreus d'arròs i per la fauna aquàtica autòctona.

Vittorio Pedrocchi i Rius¹

Agraïments

Al Museu del Montgrí i del Baix Ter de Torroella de Montgrí, que ha fet possible la realització d'aquest estudi de la colònia d'ardèids de les illes Medes. A tot l'equip del Servei de Vigilància de les illes Medes (l'Estartit) per tot l'ajut desinteressat que em van donar. Així doncs, gràcies per en Salvador, en Quim, els Xavis, en Joan, l'Anna i la Teresa.

Al Port Autònom de Barcelona, que va facilitar l'ús dels habitacles del far de la Meda Gran. Gràcies també a Antonio Cebrián, encarregat aleshores del bon funcionament del far. A la Direcció General del Medi Natural vull agrair l'expedició favorable d'un permís per poder estudiar aquests ocells protegits. Gràcies també a tota la gent que m'ha ajudat en el treball de camp a les illes Medes durant la temporada de 1993: César Pedrocchi, Marc Bosch, Milagros González-Martín, Jorge Cubo, Eduardo Mateo, Eduard Pedrocchi, Pep, Amaia Amador, Genís Parra, Maria i Elena Pedrocchi, Nito Giné i Rafel Bonillo. A Ramon Fortià i Delí Saavedra els agraeixo la informació cedida. A la Universitat de Barcelona i a la CIRIT, el suport tècnic i logístic.

(1) És biòleg i actualment està immers en un projecte per l'estudi de la gavina corsa (ICONA-Universitat de Barcelona) al Departament de Biologia Animal (Vertebrats) de la Facultat de Biologia de la Universitat de Barcelona.

Referències

BOSCH, M., V. PEDROCCHI i M. GONZÁLEZ-MARTÍN. (1992). "La colònia de ardeïdos de las islas Medes." *Miscel·lània zoològica* 16: 249-253.

BOSCH, M., V. PEDROCCHI, J. GONZÁLEZ-SOLÍS i L. JOVER. (1994). "Censo y distribución de los nidos de la gaviota patiamarilla (*Larus cachinnans*) en las islas Medes. Efectos asociados al hábitat y al descaste." *Doñana Acta Vertebrata* 21(1): 39-51.

CRAMP, S. i K.E.L. SIMMONS. (1977). "The birds of the western Palearctic. Vol I." Ed. Oxford University Press. Oxford.

FORTIÀ, R. i J. HONTANGAS. (1993). "La colònia d'ardeïdes de les illes Medes." *Revista de Girona* 156: 42-47.

PEDROCCHI, V. (1994). *La colònia d'ardèids de les illes Medes*. Museu del Montgrí i del Baix ter. Memòria inèdita.

PEDROCCHI, V. & PEDROCCHI-RIUS, C. (1995). Attacks of Yellow-legged Gull *Larus cachinnans* upon a heronry in the Medes Islands. Manuscrit en revisió a Ardeola.

VOISIN, C. (1991). "The herons of Europe." Ed. T. & A.D. Poyser. London.